

Český kytarista Štěpán Rak našel na Zakarpatí svou vlast

„Já jsem tvůj bratr“, řekl Vladimír Slivka - starší šedivý muž – světově známému českému kytaristovi Štěpánu Rakovi v červnu roku 2009 po koncertě v Kyjevě před kamerami nejpopulárnějšího televizního pořadu „Ždi meňa“ – (Čekej mne). Bratří, kteří se nikdy před tím neviděli, se objali, políbili a z dojetí jim vytryskly slzy v očích.

„Jak je to možné, že se bratři dříve nikdy nesetkali?“, zeptá se překvapený čtenář. Abychom mohli dát odpověď, je třeba se vrátit víc než sedm desetiletí zpět.

X X X

Po napadení Karpatské Ukrajiny (byvalé Podkarpatské Rusi) maďarským vojskem v březnu 1939 maďarské úřady na okupovaném území zavedly krutý teror. Tisíce podkarpatských Rusínů utíkali před pronásledováním do Sovětského svazu, jehož hranice v důsledku podepsání německo-sovětské dohody přiblížily se k bývalé Podkarpatské Rusi. Sovětská propaganda představovala Sovětský svaz jako „ráj na zemi“. Prostřednictvím rozhlasu a tisku tato propaganda se dostala i k 16leté Vasilině Slivkové z obce Šandrovo (nyní Olexandrivka) v okrese Chust. Také ona utíkala v naději, že se tam bude moci bezplatně učit a až získá určitou kvalifikaci bude tam pracovat. V katastri obce Jasiňa, v Jablunkovském průsmyku překročila hranici a vzdala se sovětským pohraničnickům v domnění, že ji pošlou do „týlu“. Místo toho ji předali maďarským pohraničnickům, prý ať si ji vezmou, jim není potřebná. Maďarští žandáři převezli Vasilinu do vězení v Chustu, kde vězni byli každodenně bití gumovými holemi. Po třech měsících byla propuštěna s tím, že pokud by se ještě jednou pokusila překročit hranice, oběsí ji.

Když se Vasilina zotavila z předešlého utrpení, 20. února 1941 opět překročila po již známé stezce hranici a vzdala se sovětským pohraničnickům. Jelikož to byl již druhý pokus o útěk do Sovětského svazu, považovali ji za potenciální maďarskou špiónku. Tím spíše, že kromě ukrajinštiny ovládala částečně i český a německý jazyk. Tyhle jazyky se nenaučila ve škole (kterou navštěvovala jen dva roky), ale ve službě u cizinců, u nichž pracovala od osmi let. Pohraničníci ji sebrali věci, které měla u sebe včetně „zahraniční valuty v hodnotě deseti maďarských filérů“, sepsali protokol a poslali ji nejdříve do vězení ve Vorochtě, potom do Stanislavova (nyní Ivano-Frankivsk), do Starobělska a pak do vězení v Ufě. Tam ji opět vyslýchali, vzali otisky prstů a dlaně, vyfotili zepředu a z profilu a po šesti měsících utrpení ji odsoudili na tři roky odnětí svobody. Trest si odpýkávala v GULAGU v Kazachstánu.

V roce 1943 Vasilina Slivková vstoupila jako dobrovolnice do Československého armádního sboru generála Ludvíka Svobody v Sovětském svazu a prošla jeho bojovou cestou od Buzuluku do Prahy. Byla několikrát raněna a vyznamenána vojenskými řády. V těžkých bojích na Dukle otěhotněla a v Praze se jí narodil nemanželský syn Štěpán. Když dítěti bylo osm měsíců, nechala ho dočasně u své přítelkyně z armády pravděpodobně Marii Mohoritové (nar. 11.10. 1905) a odjela navštívit své příbuzné v rodné obci Šandrovo s tím, že se za týden-dva vrátí. Na nádraží v Čopu unavená usnula a zloději jí ukradli tašku s penězi, vyznamenáními a všemi doklady. Sovětské úřady jí neuvěřily, že bojovala v řadách Československého armádního sboru L. Svobody. Právě v té době Podkarpatská Rus byla postoupena Sovětskému svazu a hranice se hermeticky uzavřely. A tak její snaha co nejdříve se vrátit k synovi a spojit se s přítelkyní se nezdařily.

V Praze dítě onemocnělo, a proto přítelkyně odnesla ho do nemocnice (bez dokladů) a sama se přestěhovala. Po jeho vyléčení odevzdali chlapečka do dětského útulku, odkud ho adaptovali bezdětní čeští manželé Jozef a Marie Rakovi z Radotína. Když Vasilina Slivková konečně získala nové sovětské doklady, podařilo se jí dostat do zahraničí – do Československa - až po dvou letech. Vyhledala svého syna, ale adoptivní rodiče nechtěli dítě matce odevzdat – právo bylo na jejich straně, k dítěti si již vybudovali silnou citovou vazbu a

jemu se dařilo u nich velmi dobře. Vasilina se vrátila domů na Zakarpatskou Ukrajinu bez syna.

x x x

V adoptivní rodině Štěpán prožil ideální dětství, rodiče ho milovali a všestranně mu vycházeli vstříc, hlavně jeho hudebnímu nadání. Navštěvoval základní hudební školu, hudební konzervatoř, studoval na Akademii muzických umění v Praze (hru na kytaru a kompozici) a vypracoval se na světoznámého kytaristu, skladatele - autora celé řady skladeb, rovněž autora učebnice hry na kytaru. Má tři desítky CD a DVD. Prezident V. Havel jej jmenoval prvním profesorem hry na kytaru na jeho alma mater. Založil katedru výuky hry na kytaru nejen v Praze, ale i v zahraničí. Koncertoval v 72 státech včetně USA, Kanady a jižní Ameriky.

O svém biologickém původu dlouho téměř nic nevěděl, ale svým adoptivním rodičům z úcty a vděku slíbil, že za jejich života nebude po něm pátrat. Po smrti adoptivní matky r. 1988 obdržel dopis, v němž mu napsala, že jeho biologickou matkou je Vasilina Slivková z obce Šandrovo na Zakarpatské Ukrajině – zdravotní sestra Československého armádního sboru generála L. Svobody a otcem Stepan, jehož příjmení snad bylo Zakoljanský. Dále uvedla, že v roce 1948 jeho matka je vyhledala a chtěla si dítě vzít domů, ale oni to odmítli, za což se omlouvá. Měli ho už velmi rádi. Napsala také, že někde na Ukrajině Štěpán má bratra a sestru – Vasilininy další děti. Ani toto sdělení jej nepřijmelo k pátrání po svém rodě.

O historii svého původu vyprávěl Š. Rak novinářům po koncertě v Moskvě v lednu 2009. Novináři vyhledali jeho bratra Volodymyra a tak se bratři poprvé setkali v červnu 2009 před televizními kamerami v Chramě sv. Sofie v Kyjevě ve výše uvedeném pořadu „Ždi meňa“. Setkali se, ale rozuměli si jen málo, protože Štěpán nemluví ukrajinsky a Volodymyr (povoláním řidič) česky.

Prostřednictvím mého přítele kmeniologa Františka Hýbla setkal jsem se se Štěpánem Rakem na jeho koncertě v Praze, kde mně – jako badatele dějin a kultury Zakarpatské Ukrajiny – Štěpán požádal o vyhledání podrobnějších informací o jeho biologické matce. Ve Vojenském historickém archivu v Praze našel jsem cenné materiály o působení Vasiliny-Cecílie Slivkové v Československém armádním sboru generála L. Svobody, v archivu Pravoslavného chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Praze matriku s údaji o narození Štěpána (8. srpna 1945) a křtu (14. srpna 1945) – nemanželského syna Vasiliny Slivkové. Ze Zakarpatského státního archivu v Užhorodě jsem získal xerokópie protokolů celé kriminální složky NKVD (47 listů) ve věci Vasiliny Slivkové (o jejím zadržení na hranici, materiály o jejím odsouzení a rehabilitaci).

Štěpána Raka tyto údaje velice zaujaly a rozhodl se na počest své zemřelé biologické matky uspořádat na Zakarpatí několik koncertů bez nároku na honorář spolu se svým kolegou –

národním umělcem Alfredem Strejčkem. Pro turné zvolili svůj nejoblíbenější program „Vivat Comenius“, který získal nejvyšší mezinárodní cenu – Prémii UNESCO. S tímto programem sestaveným na základě práce Jana Amose Komenského (1592 – 1670), staré 350 let, ale přesto stále aktuální, umělci vystoupili již více než 650krát ve 32 státech světa.

X X X

První, velmi úspěšný, koncert se uskutečnil na Slovensku na Generálním konzulátu Ukrajiny v Prešově dne 24. května 2011 a podle vyjádření generální konzulky Ukrajiny paní Olgy Benčové, byla to triumfální událost.

Z Prešova oba umělci, které jsem doprovázel já a moje manželka Magda, odjeli autem ukrajinského konzulátu na Ukrajinu do Užhorodu, kde nás uvítal vedoucí oddělení kultury Oblastní státní administrace Jurij Hleba a jeho zástupce Vasil Marjuchnyč, který nás doprovázel během celého turné. Pracovníci uvedeného úřadu nám zajistili ubytování v hotelu, stravování i dopravu. První den Š. Rak a A. Strejček prohlédli si historické a kulturní památky Užhorodu a byli i na výstavě obrazů a soch Magdy a Vasila Beleňových. V odpoledních hodinách umělci vystoupili s koncertem „Vivat Comenius“ ve velkém sále Zakarpatské oblastní filharmonie, zaplněném do posledního místa. V úvodu před koncertem, jakož i před dalšími koncerty, jsem seznámil přítomné s životopisem Š. Raka a jeho biologické matky. Po koncertě publikum bouřlivými ovacemi vyvolávalo účinkující na scénu a ti přidávali další skladby, z nichž největší úspěch měla oblíbená píseň Vasiliny Slivkové „Ty ž mene pidmanula“ (Ty jsi mne podvedla). To se opakovalo i při dalších koncertech v Chustu a v Mukačevě.

Koncert v Užhorodě natáčely dvě televizní stanice, rozhlas a přítomni byli i novináři místního tisku. Týž den Š. Rak měl ukázkovou hodinu hry na kytaru ve třídě hry na kytaru Užhorodské státní hudební školy D. E. Zadora a studenti mu zahráli několik složitých skladeb s velkou dovedností. „Takové studenty bych chtěl mít ve své třídě v pražské akademii umění“, poznamenal profesor Rak po jejich vystoupení. „Co není, může být“, řekl česky ředitel školy.

Ve čtvrtek 26. května umělci přijeli do rodné obce Vasiliny – do Olexandrivky, kde žije její rozvětvené příbuzenstvo (měla tři bratry a tři sestry a všichni měli četné potomstvo). Na prahu jejího rodného domu (který je nyní již přebudovaný a zmodernizovaný) přivítala synovce Štěpána chlebem a solí jeho 83letá teta Marie (matka dvanácti dětí). Z daleké Čerkeské oblasti přijela Štěpánova sestra Ljuba Slivková, která již 31 let nebyla v rodném kraji. Objetí. Slzy. Polibky. Předávání dárků. Jedna ze sestřenic darovala Štěpánovi krásnou vyšivanou košili. Příbuzní na jeho počest připravili bohaté pohoštění.

Z Vasilina rodného domu všichni se vydali ke dřevěné cerkvi svaté Parasky z 15. století (škoda, že již zchátralé), ve kterém byla křtěna Štěpánova matka i její předkové. Zde kytarista na počest své matky zahrál svou oblíbenou skladbu „Žalm cara Davida“ a přítomní se neubránili slzám.

Z Olexandrivky nejbližší příbuzní spolu se Š. Rákem odjeli na hřbitov do nedaleké vesnice Buštino, kde je pohřbena Vasilina. Také zde zahrál své matce jinou skladbu, a když u hrobu zůstal sám, tiše řekl: „Maminko, udělám vše pro to, abys i tam v nebi byla pyšná na svého syna.“

Do koncertního sálu Hudební školy v Chustu umělci přijeli o půl hodiny později, ale publikum na ně trpělivě čekalo. A když Štěpán Rak vyšel na scénu v ukrajinské vyšivané košili, ovace nebraly konce. Koncert Š. Raka a A. Strejčka „Vivat Comenius“ publikum několikrát přerušovalo bouřlivými ovacemi, a na konec přítomní ve stoje poděkovali umělcům i tím, že jim zazpívali oslavnou píseň „Mnohaja i blahaja lit“.

Po koncertu Štěpánův bratr Volodymyr pozval drahé hosty do svého domu, kde je čekaly stoly s bohatým pohoštěním a celá řada bratranců a sestřenic, jejich dětí, vnuků a pravnuků. Hluboce dojatý Štěpán řekl: „Je to nejšťastnější den v mém životě. Hlas krve mne dovedl na

Zakarpatskou Ukrajinu, kde jsem se setkal nejen se svým rozvětveným příbuzenstvím, ale kde jsem našel i svou vlast. Teď se cítím více Zakarpatcem než Pražanem.“ Když se dozvěděl, že nejmladší přítomná Volodymyrova pravnučka se jmenuje Veronika, na rozloučení zahrál všem svou skladbu „Píseň pro Veroniku“.

Koncerty Š. Raka a A. Strejčka, jakož i setkání Š. Raka s jeho příbuznými natáčela Slovenská televize z Košic (režisérka Ljuba Koljova a operátor Ladislav Csiki), která připravuje o Š. Rakovi a jeho biologické matce dokumentární film. V pátek 27. května dopoledne proběhla na Oblastní státní administraci v Užhorodě tisková konference o dojmech Š. Raka z jeho prvního turné do kraje své matky. Kromě jiného, Š. Rak novinářům řekl: „Dojmy překonaly všechna má očekávání. Přesvědčil jsem se, že mí zakarpatští krajané jsou lidé široké duše, lidé milí, pohostinní a velmi talentovaní; lidé s vysokým estetickým cítěním, kteří mají rádi, ctí a umí ocenit pravé umění.“ A jeho nejlepší přítel a kolega A. Strejček dodal: „Štěpán a já jsme vystupovali s koncerty na všech kontinentech, ale s takovým vřelým přijetím, jakého se nám dostalo zde, jsme se setkali poprvé.“

Na otázku, zda hodlají zopakovat své turné na Zakarpatí, oba dva odpověděli kladně. A Štěpán Rak dodal: „Včera jsme byli na užhorodském zámku. Je to ideální místo pro náš koncert „Vivat Carolus Quartus.“ A Alfred Strejček po krátkém zamyšlení řekl: „Ukazuje se, že k sedmi jazykovým variantám koncertu „Vivat Comenius“ bude třeba přidat osmý – ukrajinský, už i jen proto, že rukopis ztraceného díla Jana Amose Komenského „Obecná porada o nápravě věci lidských“, které je základem našeho programu, našel v roce 1934 ukrajinský vědec Dmytro Čyževskij.“

Štěpán Rak a Alfred Strejček své turné po Zakarpatí ukončili 27. května koncertem „Vivat Comenius“ v Mukačevské škole umění č. 1, který publikum přijalo s ne menším nadšením než v Užhorodu a v Chustu.

V sobotu auto Generálního konzulátu Ukrajiny v Prešově odvezlo umělce na letiště v Košicích a v neděli ráno Štěpán Rak již odletěl na mezinárodní kytarový festival do tureckého Istanbulu.

První turné Štěpána Raka a Alfreda Strejčka v Prešově a na Zakarpatí lze bez nadsázky označit jako historické a triumfální.

Prešov, 30. května 2011

Prof., PhDr. Mikuláš Mušinka, DrSc.
Prešov, Slovensko

Z ukrajinštiny přeložila
PhDr. Nadja Valášková, CSc

Foto: M. Mušinka